

Γιώργος Τσιάκαλος

Διάλογος και εκσυγχρονισμός στην Παιδεία

Σχόλιο στο ραδιοφωνικό σταθμό ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ την άνοιξη του 2000

Η πρώτη πράξη στη θητεία του σημερινού υπουργού Παιδείας θα μπορούσε να σηματοδοτήσει την έναρξη μιας διαφορετικής πολιτικής σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται και εφαρμόζονται οι αποφάσεις σε θέματα Παιδείας. Υπενθυμίζω: ο υπουργός είχε ανακοινώσει μια ημερομηνία για τις εξετάσεις στα Λύκεια –εκείνη που του πρότειναν ομόφωνα οι υπηρεσιακοί του παράγοντες- και την ανακάλεσε μετά από τις αντίθετες υποδείξεις των μάχιμων εκπαιδευτικών και της συνδικαλιστικής εκπροσώπησης τους. Αναγνωρίζοντας έτσι ότι για το σωστό και το λάθος σε θέματα που άπτονται της εκπαιδευτικής καθημερινότητας οι μάχιμοι εκπαιδευτικοί έχουν τον πρώτο λόγο. Η λανθασμένη πρόταση των υπηρεσιακών παραγόντων διορθώθηκε λοιπόν χωρίς να τραυματίσει την εκπαιδευτική κοινότητα. Γι αυτό και την ξεχάσαμε γρήγορα. Ευτυχώς! Τα πράγματα θα μπορούσαν να είχαν εξελιχθεί διαφορετικά, εάν ο υπουργός συμπεριφερόταν με τον τρόπο που συνηθίσαμε να θεωρούμε κανόνα. Δηλαδή, με εμμονή στην αρχική απόφαση και επιθέσεις «κατά των συντεχνιών και των υποκινούμενων μαθητών».

Στο παραπάνω γεγονός κρύβεται ένας σημαντικός συμβολισμός: Η εμπιστοσύνη στην κρίση των εκπαιδευτικών και το «ευήκοον ους» στις υποδείξεις τους αποτελούν τη μοναδική δυνατότητα που έχουμε να αξιολογούμε αρχικές αποφάσεις και να τις τροποποιούμε - αποφεύγοντας έτσι τον κίνδυνο εμφάνισης ανεπιθύμητων παρενεργειών. Η άποψη ότι πρέπει να είναι αποφασιστική η συμβολή των μάχιμων εκπαιδευτικών στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής έχει αποκτήσει στη σημερινή εποχή το χαρακτήρα μιας βασικής αρχής, που όσο γρηγορότερα την ενστερνίζονται οι υπουργοί Παιδείας, τόσο λιγότερες είναι οι αναταράξεις στα εκπαιδευτικά συστήματα και τόσο περισσότερες οι δυνατότητες εφαρμογής αναγκαίων μεταρρυθμίσεων.

Είναι χαρακτηριστικό σχετικά το παράδειγμα του Johannes Rau, προέδρου σήμερα της Γερμανίας, από την εποχή που ήταν πρωθυπουργός της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας. Έχοντας την άποψη ότι μια βαθιά εκπαιδευτική μεταρρύθμιση είναι αναγκαία όρισε το καλοκαίρι του 1992 μια επιτροπή με το όνομα «Μέλλον της Παιδείας – Σχολείο του μέλλοντος» που είχε στόχο την επεξεργασία μιας πολιτικής μεταρρυθμίσεων. Η επιτροπή αποτελούμενη από καθηγητές πανεπιστημίων και ανθρώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης, των εργατικών συνδικάτων και της οικονομίας παρουσίασε τρία χρόνια αργότερα ένα

υπόμνημα 350 σελίδων που τέθηκε από τον Rau σε δημόσια συζήτηση. Ο ίδιος μιλώντας σε εκδήλωση του συνδικάτου εκπαιδευτικών το Δεκέμβριο του 1996 διατύπωσε την παρακάτω αρχή για το ρόλο της πολιτικής, του κράτους και των εκπαιδευτικών στο εγχείρημα εκσυγχρονισμού της κοινωνίας: «Μετά από πολλά χρόνια η εκπαιδευτική πολιτική συζητείται ξανά στο ευρύτερο πλαίσιο των αντιπαραθέσεων για κοινωνικές μεταβολές. Στο πλαίσιο αυτό συζητείται επίσης η ανάγκη μιας νέας αντίληψης για το ρόλο της πολιτικής και του κράτους. Η πολιτική δεν μπορεί μόνη της να διαμορφώσει τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις. Ούτε θα έπρεπε να το επιχειρήσει. Αντιθέτως, χρειαζόμαστε ένα «πολιτισμό του διαλόγου» ανάμεσα σε όλους όσους συμμετέχουν στη σχολική ζωή. Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις δεν μπορούν να επιβληθούν με εγκυκλίους από πάνω, εάν θέλουμε να πετύχουν. Πρέπει να συμμετέχουν στη διαμόρφωσή τους και να τις σηκώσουν στην πλάτη τους οι άνθρωποι, τους οποίους αφορούν στην καθημερινή ζωή». Συνεπώς με την άποψη αυτή επέμενε ότι οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να προχωρήσουν σταδιακά και πάντα με βάση την προηγούμενη αρχή, δηλαδή την ανάγκη να συμμετέχουν στη διαμόρφωση της πορείας οι μάχιμοι εκπαιδευτικοί και η συνδικαλιστική εκπροσώπησή τους.

Ας προσέξουμε: «πολιτισμός του διαλόγου» δε σημαίνει διαπραγμάτευση στην αρχή του εγχειρήματος με στόχο την επίτευξη κάποιας συμφωνίας, την εφαρμογή της οποίας κατόπιν αναλαμβάνει αποκλειστικά το κράτος με τους υπηρεσιακούς παράγοντές του. «Πολιτισμός του διαλόγου» σημαίνει αρχικά διεξοδική συζήτηση επάνω στις γενικές προθέσεις και κατόπιν σταδιακή -και συχνά περιορισμένη σε ορισμένα σχολεία- εισαγωγή μέτρων με διαρκή αξιολόγησή τους εκ μέρους των εκπαιδευτικών στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη.

Οι παραπάνω απόψεις κυριαρχούν παντού όπου ο προβληματισμός για την Παιδεία και για το ρόλο της στις διαδικασίες εκσυγχρονισμού της κοινωνίας χαρακτηρίζεται από σοβαρότητα και υπευθυνότητα.

Γιατί συμβαίνει αυτό; Γιατί θεωρείται σήμερα αναγκαία η αναπροσαρμογή των ρόλων που καλούνται να παίξουν το κράτος και οι εκπαιδευτικοί στις διαδικασίες εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, με σαφή την τάση αναβάθμισης και διεύρυνσης του ρόλου των εκπαιδευτικών; Η απάντηση είναι απλή: είναι τέτοια πια η φύση και η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε η εισαγωγή και της πιο «ασήμαντης» αλλαγής να συνεπάγεται συχνά απροσδόκητες και ανεπιθύμητες σοβαρές παρενέργειες, την καταγραφή και την αξιολόγηση των οποίων μόνο οι μάχιμοι εκπαιδευτικοί μπορούν να

πραγματοποιήσουν. Δηλαδή, οι μάχιμοι εκπαιδευτικοί είναι οι μόνοι που μπορούν να παίξουν το ρόλο του αξιόπιστου μόνιμου αξιολογητή, και στη συνέχεια να ορίσουν τα πεδία στα οποία είναι αναγκαίες κάποιες τροποποιήσεις.

Όσοι δεν κατανοούν το παραπάνω γεγονός και, αντίθετα, άγονται και φέρονται από συντηρητικά ιδεολογήματα και αρνητικές προκαταλήψεις κατά των εκπαιδευτικών ουσιαστικά χάνουν τη δυνατότητα συστηματικής και μεθοδικής προσέγγισης των εκπαιδευτικών πραγμάτων. Αυτό συμβαίνει με έντονο τρόπο στη χώρα μας.

Ας θυμηθούμε: την εποχή που η επιτροπή «Μέλλον της Παιδείας – Σχολείο του μέλλοντος» παρέδιδε το δικό της υπόμνημα και θεμελίωνε τον πολιτισμό του διαλόγου, σε εμάς ο υπουργός Παιδείας παρελάμβανε μια αντίστοιχη έκθεση με τίτλο «Κριτική επισκόπηση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος από τον ΟΟΣΑ». Πέραν των πολλών επιφυλάξεων για το περιεχόμενο της έκθεσης σημαντικό είναι να προσέξουμε τις σχετικές προτάσεις για τον τρόπο εισαγωγής των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων. Στο τελευταίο κεφάλαιο που τιτλοφορείται «Η στρατηγική της αλλαγής» αναφέρονται τα εξής: «Τα συστατικά μιας στρατηγικής μεταρρυθμίσεων περιλαμβάνουν τη δημιουργία ενός ανάλογου ψυχολογικού κλίματος και κουλτούρας ... Διαπιστώσεις πρέπει να γίνουν για το εάν τέτοιες αλλαγές πρέπει να πραγματοποιηθούν κλιμακωτά ή αν μια επίδειξη αποφασιστικότητας, μέσω μιας ευρείας κλίμακας αλλαγών, πρέπει να αποφασιστεί». Δηλαδή, ο υπουργός είχε να επιλέξει ανάμεσα σε δύο θεωρητικές δυνατότητες: τον «πολιτισμό του διαλόγου» ή την «επίδειξη αποφασιστικότητας». Επέλεξε τη δεύτερη δυνατότητα και είχαμε τα γνωστά αποτελέσματα.

Δυστυχώς, η εμμονή σε αυτή τη λογική δεν είναι τυχαία. Ο «εκσυγχρονισμός της κοινωνίας» για τους ιθύνοντες της δικής μας χώρας δεν φαίνεται να συνδέεται με αυτά που αποτελούν τον πυρήνα της έννοιας του εκσυγχρονισμού στη νεώτερη Ευρώπη: δηλαδή, την απελευθέρωση των ανθρώπων από παραδοσιακά δεσμά και τη δυνατότητά τους να διαμορφώνουν τις κοινωνικές σχέσεις τους σε συνθήκες ελευθερίας και αυτονομίας. Από την πολιτική τους αναδεικνύεται ως πυρήνας του «εκσυγχρονισμού» κυρίως η απορύθμιση των εργασιακών σχέσεων, ο ιεραρχικά δομημένος έλεγχος και η αφαίρεση από τους ανθρώπους της δυνατότητας να διαμορφώνουν με ουσιαστικό και δημιουργικό τρόπο τα θέματα της εργασίας τους. Αν όμως τα τελευταία αποτελούν κυρίαρχη επιδίωξη επειδή πιθανολογείται ότι οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας σε ορισμένους τομείς της οικονομίας –κάτι που αμφισβητείται έντονα- είναι βέβαιο ότι στο χώρο της εκπαίδευσης οδηγούν στο αντίθετο αποτέλεσμα.

Θα έπρεπε να το καταλάβει ο υπουργός. Θα μπορούσε να βγάλει τα σωστά συμπεράσματα από την πρώτη πράξη της θητείας του και να φροντίσει να τα γενικεύσει προς όφελος της Παιδείας. Όμως, το γενικό κλίμα μάλλον δεν ενθαρρύνει τέτοια στροφή. Όταν η επίκληση του εκσυγχρονισμού δεν αποτελεί όραμα που απελευθερώνει τη δημιουργικότητα των ανθρώπων αλλά απλώς αποτελεί σύνθημα –«άνοιξε σουσάμι»- που εξασφαλίζει την πρόσβαση στον περίβολο της εξουσίας, τι μπορούν να κάνουν και οι υπουργοί;